משנה ג'

יג. היכן וכיצד צריך להניח את הפאה?

דעת תנא קמא שנותנים פאה אפילו מתחילת השדה ומאמצעה (מ"ג), ואין צריך להניח פאה בסוף שדה, שנאמר, לא תכלה פאת שדך לקצור, אמרה תורה תן פאה ואף על פי שיש לך עדיין קמה לקצור (רע"ב ד"ה מתחילת). ודעת רבי שמעון שאף על פי שריבה הכתוב שאפשר להניח פאה בתחילת השדה ובאמצעה, ויש תורת פאה למה שנתן, מכל מקום לא יצא ידי חובת פאה אלא אם כן נתן בסוף השדה פאה שיחד עם מה שנתן באמצע ובתחילה יש בסך הכל אחד משישים. ובפירוש זה מוכח בירושלמי (מ"ג, רע"ב ד"ה ובלבד). ולדעת הרמב"ם פירוש דעה זו הוא, שצריך שיניח בסוף השדה אחד משש חוץ ממה שהניח בתחילה ובאמצע (רע"ב שם). ודעת רבי יהודה, שאם שייר בסוף שדהו אפילו קלח אחד, נחשב כל מה שהנית בתחילת השדה ובאמצעו לפאה, ואם לא שייר, אין להם דין פאה, רק דין הפקר (מ"ג, רע"ב ד"ה ואם לאו).

יד. במה חולקים רבי יהודה ורבי שמעון?

שניהם סוברים שצריך להניח פאה בסוף שדהו, וחולקים באם לא הניח כנ"ל והניח רק בתחילתה או אמצעה, שלדעת רבי יהודה באופן זה מה שהניח באמצע ובתחילה אינה חשובה פאה אלא דין הפקר יש לה, ודעת רבי שמעון שמכל מקום היא חשובה פאה, אלא דלא נפטר בעל השדה בזה מחיוב פאה. והלבה כרבי שמעון (רע"ב ד"ה אם שייר).

משנה ד'-ה'

טו. באלו דברים יש חיוב פאה?

צריך שיהיו בו חמישה תנאים, שיהיה אוכל, ונשמר, וגדוליו מן הארץ, ולקיטתו כאחת, ומכניסו לקיום (מ"ד).

טז. מנין שצריך שיהיה אוכל, ומה בא למעט בכלל זה?

אמרה תורח בחיוב פאה ובקוצרכם, ואין קצירה אלא בדבר הראוי לאכילה (מ"ד רע"ב ד"ה כל דבר). ובא למעט ספיחי סטים, שאף על פי שהן אוכל על ידי הדחק, מכל מקום לאו אוכל מיקרו ואין חייבין בפאה (שם).

יז. מנין שצריך שיהיה נשמר, ומה בא למעט בכלל זה?

אמרה תורה בחיוב פאה לעני ולגר תעזוב אותם, פרט להפקר שכבר נעזב (מ"ד רע"ב ד"ה ונשמר), ובא למעט הפקר שאין לו שומרים שאינו חייב בפאה (שם).

יח. מנין שצריך שיהיה גידולו מן הארץ, ומה בא למעט בכלל זה?

אמרה תורה בחיוב פאה, קציר ארצכם, שיהיה מחובר לארץ, ובא למעט כמהין ופטריות שאין להם שורש בארץ וגדוליהם מן האויר, שאין חייבין בפאה (מ"ד רע"ב ד"ה וגידוליו).

יט. מנין שצריך שיהיה לקיטתו כאחד, ומה בא למעט בכלל זה?

אמרה תורה בחיוב פאה קציר, משמע דבר הנקצר הרבה ביחד, ובא למעט תאנה וכיוצא בה, שהם אילנות שנלקטים פירותיהם שמתבשלים בהם ראשון ראשון (מ"ד רע"ב ד"ה ולקיטתו כאחד).

כ. מה בא למעט בכלל זה שצריך שיהיה מכניסו לקיום, ומנין למדנו לכלל זה?

בא למעט ירק שאינו מתקיים אלא מתעפש מיד, ולמדנו לכלל זה ממה שכתוב בפרשת פאה לא תכלה פאת שדך בקצרך, ואין הירק נקצר (מ"ד רע"ב ד"ה ומכניסו לקיום).

כא. אלו דברים הם בכלל חיוב פאה כיון שמתקיימים בהם כל התנאים הנ"ל?

תבואת מחמשת המינים, חטה ושעורה וכוסמת שבולת שועל ושיפון, וקטניות, פולין ואפונים ועדשים ודומיהן, הם בכלל זה להתחייב בפאה [כשאינם הפקר] (מ"ד, רע"ב ד"ה בכלל). ובאילנות, האוג, שהוא אילן שהפרי שלו אדום, וקורין לו בלע"ז קורנ"י אולי"ס. והרמב"ם פירש שהוא צמח שמעבדים בו העורות וקורין לו בערבי סומא"ק, והאשכולות שלו ראויין לאכילה (מ"ה, רע"ב ד"ה והאוג), והחרובין והאגוזים והשקדים והגפנים והרמונים והזיתים והתמרים, כולם חייבים בפאה (מ"ה). ולאו דוקא אלו שמנה התנא חייבים בפאה ולא מיני אילנות אחרים, אלא הכונה לאלו ודומיהם (רע"ב ד"ה והאוג).

משנה ו'

כב. האם פאה חייבת במעשרות, ומתי?

פאה פטורה מן המעשרות, ואפילו אם לא הניח פאה בשדה במחובר חייב לחפריש מן התלוש, והפאה שמפריש מן התלוש ונותן לעניים פטורה מן המעשרות (מ"ו, רע"ב ד"ה לעולם), וכל זה עד שימרח, דהיינו שיעשה ברי וצבור של תבואה, אבל אם בא להפריש פאה אחר שמירח, צריך שיפריש התרומה והמעשרות תחילה ואחר כך יטול הפאה, שאין פטור מן המעשרות אלא הפאה שניטלה קודם המירוח (שם, רע"ב ד"ה עד שימרח).

כג. האם הפקר חייב בתרומות ומעשרות, מתי, ומנין?

המפקיר תבואתו ובא אחר וזכה בה, אין הזוכה בה חייב במעשרות, שכתוב במעשרות ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך, יצא הפקר שידך ויד הלוי שוין בו (רע"ב ד"ה וגותן). וכל זה כשהפקיר תבואתו קודם שמירח, אבל המפקיר תבואתו לאחר המירוח, אין ההפקר ההוא פוטר מן המעשר (מ"ו, רע"ב שם).

כד. המאכיל תבואה לבהמתו, האם צריך לעשר קודם, ומתי?

מאכיל אדם לבהמה ולחיה ולעופות ופטור מן המעשרות, עד שימרח (מ"ו).

כה. באיזה אופן יכול אדם לאכול מתבואתו בלא הפרשת תרומות ומעשרות, ומה החילוק ממאכיל בהמתו?

אפילו הוא עצמו מותר לאכול אכילת עראי קודם מירוח, אבל הבהמה אוכלת קודם מירוח אפילו אכילת קבע (רע"ב ר"ה מאכיל).

כו. הזורע, האם צריך לצשר את הזרעים קודם זריעה, ומדוע?

לדעת רבי עקיבא נוטל אדם מן הגורז וזורע, ופטור מו המעשרות, עד שימרח (מ"ו). וטעמו, דמן התורה הזורע פטור מן המעשר אפילו לאחר מירוח, שנאמר עשר תעשר ואכלת, דוקא לאכילה, וזורע לא נקרא ואכלת, רק מדרבנן חייב במעשרות, וסובר רבי עקיבא דקודם מירוח פטור מן המעשר אפילו מדרבנן. ואין הלכה כרבי עקיבא (רע"ב ד"ה נוטל).

כז. כהן או לוי שקנו תבואה מן הגורן, האם יכולים לקחת לעצמם את המעשרות, מתי, ומדוע?

כהן או לוי שקנו תבואה מן הגורן, אם קנו קודם מירוח, שעדיין לא הוקבעה תבואה זו למעשר, המעשרות שלהם. אבל אחר מירוח, שנתחייבה תבואה זו במעשרות, צריכים לתת המעשרות לאחרים, שקנסו חכמים שיהיו חייבים להפריש תרומות ומעשרות ולתת אותם לכהנים ולוים אחרים בדי שלא יהיו קופצים לקנות תבואה או יין לגתות ולגרנות כדי להפקיע מתנות אחיהם (מ, רעיב דיה שלקחו).

כח. מי שהקדיש את גרנו ופדאו, האם תבואה זו חייבת במעשרות, מתי ומדוע?

מי שהקדיש גרנו ופדאו אחר כך מיד הגזבר, וכשהיה ביד ההקדש עדיין לא נתחייב במעשרות, כגון שלא נתמרח עדיין, חייב הפודה להוציא ממנו המעשרות. אבל אם נתמרח הגורן ביד הגזבר של הקדש, הואיל ובשעה שהיה ראוי שיוקבע למעשר, דהיינו בזמן המירוח, היתה ביד הקדש, אין הפודה חייב להוציא ממנו מעשרות, שההקרש פטור מן המעשרות (מ"ו, רע"ב ד"ה המקדיש).